

17. mai talen 2010

Kjære bardudøler, gjester, asylsøkere og alle andre som er på Molund i dag, til lykke med dagen!

Takk til 17. mai - komiteen som har stått for et fint arrangement og som har gitt meg den ære det er å få snakke til dere på denne dagen.

Jeg er stolt over å bo i et land der vi feirer grunnlovsdagen, frihetsdagen og sjølstendighetsdagen med barnetog, i stedet for slik det gjøres i de fleste andre land med parade av raketter og kanoner.

I disse dagene for 70 år siden ble Norge overfalt av Tyskland. Setermoen ble et viktig knutepunkt i motstandskampen. Ikke bare militærleiren på Setermoen ble brukt som treningsarena i de dramatiske mobiliseringsdagene i april i 1940. Nerdalen og Salangsdalen ble brukt som treningsplass, og soldatene som knapt nok hadde tatt i et gevær før, fikk skytetrening med Krag – Jørgensen børsler mot fjøsvegger i Nerdalen, mens gårdkjerringene stekte pannekaker og forpleide ungdommene som skulle sendes ut i krig mot den gangen verdens sterkeste militærmakt.

Min gode venn og kollega Oddmund Joakimsen har skrevet ei praktbok illustrert av Alvin Jensvold om innsatsen under krigen i nord. Han beskriver hvordan nordnorske soldater med minimal militær trening drev tyskerne tilbake, og påførte dem sitt første nederlag. Det er ikke for å forherlige krigen, men det er viktig at disse dokumentasjonene kommer fram, for å vise det mot og den verdighet noen unge menn viste under ekstreme situasjoner.

Også i dag er Setermoen et sentralt treningssted for landets gutter og jenter som skal tjenestegjøre i fredsbevarende styrker internasjonalt. De gjør en innsats på vegne av den norske stat og det internasjonale samfunn. De er i en utsatt situasjon, i fremmede kulturer som er vanskelig å forstå, og der det ikke er lett å se forskjell på venn og fiende. De fortjener all vår støtte og beundring. Verdien av innsatsen går langt ut over den militære og humanitære innsatsen. De tar også med seg kunnskaper om det internasjonale samfunnets forpliktelser. Og de får erfaringer, om andre kulturer og gjennom det beriker de vårt eget samfunn.

Når man har noe man synes er fint eller er svært glad i, vil man gjerne vise det fram til venner og bekjente. Når vi får besøk av våre mange internasjonale kolleger og venner prøver vi alltid å finne en anledning til å ta de med til Bardu, og vise fram hjembygda vår.

Hva gjør Bardu til ei bygd vi er glad i?

Det er naturen, fjellene, elva og dalene, men historia og kulturen er også viktig. Bardu har ei kort historie med fast bosetning, bygd og utviklet av innvandrere fra alle landets kanter, og i dag også fra mange andre land. Men alle som har bodd her og slått rot her uansett hvor vi har kommet fra er blitt bardudøler og har et fellesskap knyttet til bygdas historie og kultur, som gir oss trygghet og identitet. Men vi og våre etterkommere har en stor arv å ta vare på. Stort ansvar hviler på våre skuldre for å sikre uberørte områder av vår natur. Vi må ikke selge arvesølvet for kortvarig rikdom.

Bardu er en god kommune å bo i.

Helseutfordringene i den vestlige del av verden har endret seg og vil endre seg betydelig de neste tiårene. Det erkjennes at man ikke kan løse nye problemer med gamle strategier. Stortinget har nettopp vedtatt en helsereform som kommer til å endre måten helsetjenestene organiseres på. Når det nå skal bygges nytt og moderne sykehus i Narvik og ei ny fløy på UNN, så bruker planleggerne og de sentrale myndighetene Bardu og kommuner med liknende helse - og omsorgstjeneste som grunnlag for dimensjoneringen av disse nybyggene. Det betyr at Bardus heletjeneste danne en slags standard for framtidig planlegging.

Jeg har vært så heldig at jeg har fått jobbe i mange deler av verden, faktisk i alle verdensdelene unntatt Nord Amerika. Sjøl om det er enorme uløste helseproblemer i verden, så er det også lysninger i tunnelen. I følge Verdens Helseorganisasjon har folkehelsen i verden bedret seg mer de siste 50 år enn de foregående 3000 år. Men ulikhetene i verden har samtidig økt.

Et barn som blir født i en etnisk minoritet i Sibir eller i Sierra Leone kan regne med å leve til vedkommende er ca 40 år. Hvis det samme barnet med de samme foreldrene og de samme genetiske forutsetningene hadde vært født i Norge ville barnet kunne forvente å bli ca 80 år, doble levealderen. Også innad i vårt eget land er det større forskjeller i levekårene enn de fleste er klar over. Å bli født i Oslo vest gir en forventet levealder som er 7 år lengre enn de som blir født i Oslo øst. Nesten hele denne forskjellen forklares med forskjell i utdanning og økonomi. Hvis alle i vårt land hadde den samme helse som den gruppen som har høyere utdanning og er i faste godt betalte jobber, ville sykkeligheten i landet bli redusert med 40%.

Over en milliarder mennesker lever på mindre en 1 dollar per dag, det vil si under ekstrem fattigdom, og det dystreste ved statistikken er at kvinneandelen stadig øker. Utdanning fører til bedre familieøkonomi, bedre økonomi fører til bedre helse, bedre helse fører til utvikling. Hvert år man gir kvinner utdanning i fattige land reduseres barnedødeligheten med 5-10%!

Jeg hørte her om dagen en historiker sa at vi lever i et historisk friminutt her i Norge. Den velstand og de livsvilkår vi i vår generasjon lever under har ingen før oss hatt, og sannsynligvis vil ingen etter oss få det så godt som vi har det i dag.

Forskning viser at det norske folk er blitt mer misfornøyd og ulykkelig etter at vi ble rik og sjøloppstatt. Det er et paradoks at ut fra internasjonale indekser blir Norge av FN kåret til å verden beste land å leve i, men vi kommer langt ned på liste med hensyn til opplevd tilfredshet.

Hvilke nasjonale og lokale verdier er viktige for oss og utgjør plattformen for våre holdninger og handlinger? Som nasjon har vi et viktig humanitært verdigrunnlag å ta vare på, et verdigrunnlag som er personifisert i fredsprisvinneren Fridtjof Nansen. I den grad han fortsatt er kjent i vårt land, så er det som skiløper og forsker av polområdet og som vitenskapsmann. Men i store deler av verden for øvrig er han kjent som humanist, som reddet flere hundre tusen armenere og russere fra hungersnød. Armenere som levde på tyrkisk territorium ble utsatt for et folkemord under 1. Verdenskrig, og de som overlevde ble spredt som flyktninger rundt om i Europa uten nasjonalitet. Disse fikk pass signert av Nansen. **Nansenpasset** ble anerkjent og respektert i resten av verden. Jeg har sjøl opplevd

en familie i Armenia som oppbevarte bestefarens Nansenpass som sin største skatt, og der tredje generasjon med tårer i øynene uttrykte sin takknemlighet til Nansen og oss nordmenn. Han har i denne delen av verden skaffet Norge og oss en status som nærmest er guddommelig. Klarer vi å leve opp til denne humanitære arven i nåtidens verden der konflikter, krig og fattigdom har drevet nye skarer av flyktninger på vandring, og noen av dem kommer hit til oss og spør om Nansen fortsatt lever.

Menneskerettighetene er ikke noe selvsagt. De er kjempet fram i internasjonale avtaler og må forsvares hver eneste dag. Det globale ansvar for menneskerettigheter stopper ikke ved nasjonalgrensene. Hvert menneske har rettigheter, og må ikke sees som objekter for veldedighet. Det er en positiv utvikling i forståelsen av de internasjonale menneskerettighetene, i bistandspolitikken og i humanitære aksjoner der man går bort fra veldedighetsprinsippet og over til rettferdighetsprinsippet. Dette er viktig fordi det endrer verdiplattformen fra å gi av vår overflod til de fattige, til å fordele det som er alle menneskers rettigheter.

Ting tyder på at helsen og utviklingen i verden går framover, men det går sakte og forskjellene øker.

Vi står overfor klimaendringer som vil føre til store helsemessige konsekvenser. Det er særlig nye infeksjonssykdommer som kommer til å øke i vår del av verden. Stormer, jordras og oversvømmelser vil i hovedsak ramme de fattigste i verden. Også her blir vi utfordret på om vi er villig til å bidra til forbygging og hjelp når ulykken er ute. Igjen har vi her oppe i verdens nordlige hjørne trukket lykkeloddet. Vi vil både ha fordeler og ulemper av klimaendringene, mens andre områder vil oppleve at øya eller landet de bor på blir borte eller at livsgrunnlaget forsvinner. Har vi ikke et internasjonalt, kollektivt ansvar for å redde livsgrunnlaget for alle på denne jordkloden?

Janice Joplin sang: Freedom is just another word for nothing left to loose. Frihet er et annet ord for at man ikke har mer å tape.

Det kan vi ikke akseptere! Vi må forsvare friheten for alle. Noen ganger må vi nedkjempe egne fordommer, og vi må sikre at vårt land også i framtida står i front for å håndheve de internasjonale menneskerettighetene. Derfor er 17. Mai som frihetsdag viktig. Derfor er 17. Mai som Norges nasjonaldag forpliktende. Vi skal feire dagen med stolthet og kunne se verden i øynene å si ja, Nansen lever!

Hurra for 17. Mai og til lykke med dagen!